

**РУМУНСЬКА ЗОНА ОКУПАЦІЇ НА ВІННИЧЧИНІ У РОКИ
ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ В МОНОГРАФІЇ С. ГАЛЬЧАКА
«ПОДІЛЛЯ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1939-1945)»**

У статті аналізується особливості висвітлення подій румунської зони окупації на Вінниччині у роки Другої світової війни в монографії професора Сергія Гальчака «Поділля в роки Другої світової війни (1939-1945)», представлено його погляд на дослідження вказаної проблеми.

Ключові слова: Сергій Гальчак, Друга світова війна, Вінниччина, румунська окупація, «румунізація».

Друга світова війна була однією з найбільших трагедій, що випала на долю українського народу. Не оминули ці трагічні події і Вінниччину, яка увійшла до складу німецької та румунської зон окупації. Місцевому населенню довелося відчувати на собі всі труднощі та жахи життя в окупації.

Чільне місце серед науковців, які займаються вивченням цієї трагічної воєнної доби займає доктор історичних наук, професор Сергій Гальчак. У своїх наукових статтях, монографіях, збірниках документів науковець ставить предметом своїх досліджень Подільський край в умовах Другої світової війни та життя краю в умовах окупації.

Зокрема, у своїй монографії «Поділля в роки Другої світової війни (1939-1945)» професор Гальчак С. Д. викладає значний фактичний матеріал на основі якого робить спробу дати сучасну оцінку воєнному періоду подій на теренах краю. Виходячи з цього важко зробити вичерпний аналіз використаних матеріалів. Тому доречно зупинитись на окремій темі монографії. Цікавою для аналізу є тема румунської зони окупації на Вінниччині, яка виокремлена у окремий розділ та досить широко досліджена.

В зазначеному розділі на широкому фактичному матеріалі розкривається політика «румунізації» загарбаних територій. Автор вказує на те, що окупаційна влада від самого початку не довіряла місцевому населенню. В наслідок чого на вищі адміністративні пости призначалися представники з Румунії [1, с. 266]. Загалом позицію верховної влади щодо земель Трансністрії було визначено, як «колонізацію загарбаного регіону» [1, с. 268].

Автор зауважує, що заходи із «румунізації» краю проходили як на державному, так і місцевому рівнях. Румунським урядом на українських територіях, які увійшли до його складу, було заборонено всі українські організації. Обов'язковим стало вивішування румунського прапора. На прикладі службової записки відділення жандармерії Могилева відзначено заборону на показ портретів

українських громадських діячів, поетів, зокрема на показ портрету Т. Шевченка [1, с. 269].

Активно у своїх цілях використовувалися засоби масової інформації. Автор звертає увагу на роль пропаганди в діяльності окупаційної адміністрації, зокрема розкриває в цьому роль засобів масової інформації. На Вінниччині періодичні часописи не видавалися, а поширювалися видання з Одеси. Провідними темами в періодиці визначені: румунізація захоплених територій, боротьба з більшовицькою ідеологією та натомість пропаганда нацистської [1, с. 270].

Одночасно з цим окупаційна влада жорстко контролювала суспільне життя населення краю у галузях розвитку та поширення української мови, культури та традицій. В роботі наголошується на забороні традиційних українських привітань та норм поведінки, прикладом цьому наводиться наказ районного претора [1, с. 272]. Також відзначено заборону на звучання української мови під час відправи релігійних проповідей.

В роботі акцентується на тому, що після окупації регіону окупаційна адміністрація з перших днів проявляла жорстокість та свавілля до цивільних мешканців. Румунська влада за німецьким прикладом взялась до вирішення «єврейського питання». В дослідженні С. Гальчак робить висновок, що на підконтрольній румунам частині Вінниччини протягом липня-серпня 1941 р. загинуло близько чотирьох тисяч євреїв [1, с. 275]. Також в монографії представлені спогади колишніх в'язнів місцевих гетто.

Окрім цього, як зазначає автор, наймасовіших страждань зазнало місцеве українське населення. Доказом цьому слугують чисельні архівні документи на які посилається науковець. Зокрема своєю жорстокістю по відношенню до місцевого населення відзначено протектора Могилівського району Оснача Октавіана, начальника відділення жандармерії Могилева-Подільського Барбулеску [1, с. 278]. Окрім них більшість представників румунської окупаційної адміністрації були залучені до жорстокого, антигуманного та звірячого ставлення до місцевих мешканців.

Аналізуючи події автор вказує на тому, що економічна експлуатація краю, його грабунок були чи не головними пріоритетними цілями окупаційної політики румунської адміністрації. Грабунку піддавалося все підряд і промислові підприємства, і сільськогосподарські общини. Як приклад наводиться кількість цукрового піску що було відправлено до Румунії [1, с. 281]. Відзначено, що румунськими окупантами, як і німецькими, було збережено колгоспну систему господарювання. В розділі наголошується на складній ситуації, яка була пов'язана із видачою хліба населенню. В більшості випадків він не видавався взагалі, а місцевому мешканцям було заборонено випікати білий хліб. Спеціально для цього навіть було видано розпорядження з вказівками на яке посилається автор [1, с. 282].

Натомість, зазначає Сергій Гальчак, окупаційна влада примушувала місцеве населення до каторжної праці. Особливо це простежується в сільському господарстві, коли до всього населення був застосований ненормований робочий день, особливо під час важливих сільськогосподарських кампаній. На прикладі розпорядження місцевої владі Шпиківського та Снаніславчицького районів відзначено всю важкість становища жителів краю [1, с. 283, 284].

Загалом автор вказує на те, що окупаційною адміністрацією здійснювався організований грабіж. Внаслідок якого румунським окупантам вдалося вивезти в великій кількості не лише продукти харчування, а й різноманітний реманент, зокрема трактори та комбайни [1, с. 284]. Вказано, що дані ревізії проводились на «законній» підставі, адже спеціально для цього, за ініціативи І. Антонеску та Г. Алексяну був прийнятий відповідний закон [1, с. 287].

Ще одною формою узаконеного грабунку були податки, які як зазначає автор в переважній більшості повторювали форми пограбування німецької адміністрації. Кількість податків постійно зростала, а покарання за несплату було невідворотнім. Одним із видів покарань, який часто застосовував окупант було застосування штрафів. Розмір штрафу визначався рівнем «провини» того хто його не сплатив [1, с. 289]. Внаслідок такої політики, вказує автор, місцеве населення було доведене до голодного існування. В свою чергу це накладалося на незадовільне медичне обслуговування. Автором відзначене абсолютне не фінансування медичних закладів, за винятком лише зарплат працівників [1, с. 290].

В дослідженні наголошується на тому, що крім спільних інтересів союзників по відношенню до загарбаної території, румунські окупанти намагались проводити власну політику спираючись на «вічність перебування» на цій землі. С. Гальчак виокремлює дані розбіжності і визначає їх у підходах до реалізації освітньої програми, ставлення до низки аспектів ідеологічної діяльності, вирішенні «єврейського питання» та використанні «трофейної» робочої сили [1, с. 292].

Зокрема у освітній сфері автор виділяє відмінність у тому, що німецька влада вороже ставилася до розвитку освіти на окупованих східних територіях, в той час як румунська влада серйозно ставилася до цього питання та запроваджувала обов'язкове навчання для дітей. Різним, на думку Гальчака С.Д., було ставлення німецьких та румунських окупантів і в питанні використання населенням радіозасобів. В той час як німці жорстоко карали кожного хто користувався радіоприймачами, в румунській зоні окупації здійснювалась певна радіофікація окремих населених пунктів на чому наголошує автор [1, с. 295].

Щодо проблеми вирішення «єврейського питання» визначається головна відмінність в тому, що в німецькій зоні окупації вирішення даного питання означало поголовне знищення

єврейського населення, в той час як в румунській зоні окупації єврейські гетто проіснували всю війну [1, с. 297]. В книзі вказується на те, що така «лояльність» румунських союзників не схвалювалася німцями.

Найсуттєвішою розбіжністю у проведенні окупаційної політики німецької та румунської окупаційної влади професор С. Гальчак визначає питання вивезення робочої сили в Німеччину. Румунська сторона вказувала на те, що саме в неї відбувається брак робочих рук, тому вважала окуповане населення своїми підданими та забороняла будь-яке вивезення зі своєї території працездатного населення. Автор відзначає, що жителів Вінниччини не вивозили насильно навіть на роботи до Румунії. А дешевою робочою силою в румунській зоні окупації стали радянські військовополонені.

В кінці розділу науковець приходить до висновку, що румунський окупаційний режим в порівнянні з німецьким був дещо ліберальнішим, проте таким же злочинним та експлуататорським. Аналізуючи політику румунською окупаційної влади на загарбаних територіях Сергій Гальчак вказує на те, що вона носила колонізаційний характер та була людиноненависницькою і грабіжницькою.

Як підсумок, монографія Гальчака С.Д. «Поділля в роки Другої світової війни (1941-1944)» висвітлює широке коло історичних питань періоду Другої світової війни на Вінниччині, зокрема її перебування в румунській зоні окупації. Дослідження цінне тим, що воно ґрунтовно та фактологічно розкриває дану проблему та охоплює досить широке коло питань одного з найтрагічніших періодів історії українського народу.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Сергій Гальчак. Поділля в роки Другої світової війни (1939-1945): Монографія. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля».2018. 638 с.

Валентина Гребенюва, Наталка Жмуд

ВІДНОВЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НЕМИРІВСЬКОЇ АРТІЛІ «ЧЕРВОНА ВИШИВАЛЬНИЦЯ» (1944-1947)

В статті висвітлено відновлення та розвиток діяльності артілі «Червона вишивальниця» м. Немирів Немирівського району Вінницької області в 1944-1947 рр.

Ключові слова: артіль, Немирів, художня вишивка, ручна робота, кооперативна промисловість.

До моменту визволення краю від нацистських окупантів практично всі підприємства місцевої й кооперативної промисловості